

บทที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผล

ข้าวเป็นพืชที่มีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศไทยมานานเพราะเป็นพืชอาหารหลักของประชากรและเป็นสินค้าส่งออก 1 ใน 10 ชนิดของสินค้าหลักที่สามารถทำรายได้ให้กับประเทศปีละนับหมื่นล้านบาท ในปี 2544 ประเทศไทยนับเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวอันดับหนึ่งของโลก โดยมีส่วนแบ่งการตลาดของโลกร้อยละ 28.16 ของปริมาณการค้าข้าวของโลก¹ ประเทศไทยมีปริมาณการส่งออกข้าวทั้งหมด 7.5 ล้านตันคิดเป็นมูลค่า 69,075 ล้านบาท (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1.1 แสดงปริมาณและมูลค่าการส่งออกข้าวของไทย

ปี	ปริมาณการส่งออก(พันเมตริกตัน)	มูลค่าการส่งออก(ล้านบาท)
2536	4,989	32,958
2537	4,860	39,187
2538	6,198	48,626
2539	5,460	50,734
2540	5,316	61,087
2541	6,408	85,396
2542	6,714	72,324
2543	6,599	68,102
2544	7,520	69,075

ที่มา : กองวิชาการ, ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

ปัจจุบันจะเห็นว่ารัฐบาลมีมาตรการเร่งผลักดันการส่งออก โดยเมื่อมีการเจรจาทางการค้าก็จะมีการนำเรื่องการส่งออกข้าวมาเป็นประเด็นหนึ่งในการเจรจา เช่น การเจรจาทางการค้ากับจีนเมื่อ

¹ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, กองวิชาการ ฝ่ายนโยบายและแผน, "ข้าววันนี้", วารสารวิชาการปริทัศน์ 2544 :

เดือนกุมภาพันธ์ 2543 ทางรัฐบาลขอให้รัฐบาลจีนเพิ่มการนำเข้าข้าวให้มากขึ้น และกระตุ้นให้ภาคเอกชนเป็นผู้ดำเนินการส่งออก โดยรัฐบาลมีมาตรการช่วยเหลือเพิ่มเติมเงื่อนไขพิเศษในการกระตุ้นการส่งออก เช่น ให้เงินโบนัสพิเศษในการส่งออก นอกจากนี้ ต้องพยายามหาตลาดใหม่ที่มีความต้องการข้าวหอมมะลิ โดยไม่หวังพึ่งตลาดเดิมอย่างอินโดนีเซีย รัสเซีย และอิหร่าน ซึ่งมีปัญหาในเรื่องการชำระเงิน² แม้ว่าไทยจะเป็นผู้ส่งออกข้าวอันดับหนึ่งของโลกแต่ปริมาณการผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ของไทยนั้นอยู่ในระดับต่ำมากโดยมีผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ ปี 2543 เท่ากับ 420 กิโลกรัมต่อไร่ และเมื่อเทียบกับประเทศกำลังพัฒนาด้วยกันอย่างพม่า เวียดนามหรืออินโดนีเซีย มีผลผลิตต่อไร่ ปี 2543 อยู่ที่ 533 , 680 และ 708 กิโลกรัมต่อไร่ ตามลำดับ ยิ่งเทียบกับประเทศญี่ปุ่นมีผลผลิตต่อไร่ ในปี 2543 อยู่ถึง 1,072 กิโลกรัมต่อไร่ (ตารางที่ 1.2)

ตารางที่ 1.2 แสดงอัตราผลผลิตต่อไร่ของข้าวในแต่ละประเทศผู้ส่งออกข้าว ปี 2541 – 2543

ประเทศ	ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่(กิโลกรัมต่อไร่)		
	2541	2542	2543
จีน	969	1014	998
อินเดีย	462	475	481
อินโดนีเซีย	668	680	708
บังกลาเทศ	441	514	536
เวียดนาม	633	657	680
ไทย	387	388	420
พม่า	493	518	533
ฟิลิปปินส์	432	471	492
ญี่ปุ่น	995	1026	1072
อื่นๆ	518	491	504
ค่าเฉลี่ยทั่วโลก	603	525	623

ที่มา : ศูนย์สารสนเทศการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

² กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กรมวิชาส่งเสริมการเกษตร, "ข้าว" ,การผลิต การตลาดผลิตผลเกษตร,กรุงเทพมหานคร

นอกจากนี้การทำการเกษตรในปัจจุบันยังเป็นการทำการเกษตรแบบดั้งเดิมคือยังอาศัยการขยายพื้นที่ปลูกโดยไม่สนใจถึงผลผลิตต่อไร่และปัจจุบันพบว่า การขยายพื้นที่ปลูกออกไปได้ทำได้ยากมาก จากข้อมูลในตารางที่ 1.3 พบว่าเนื้อที่การปลูกข้าวในปี 2541 - 2544 มีพื้นที่ปลูก อยู่ที่ 56,958 - 57,070 ไร่ แสดงให้เห็นว่าการเพิ่มขึ้นของพื้นที่ปลูกข้าวนี้น้อยมาก

ตารางที่ 1.3 แสดงเนื้อที่ปลูก เนื้อที่เก็บเกี่ยวและผลผลิต ระหว่างปี 2533-2544

ปี	เนื้อที่ปลูก(พันไร่)	เนื้อที่เก็บเกี่ยวได้(พันไร่)	ผลผลิต(พันตัน)
2533	59,195	57,177	20,601
2534	58,205	51,303	17,193
2535	55,177	52,202	20,400
2536	56,296	53,199	19,917
2537	56,153	50,002	18,447
2538	56,373	51,844	21,111
2539	57,407	51,048	22,010
2540	57,291	51,577	22,332
2541	56,958	54,874	23,580
2542	56,240	53,080	23,608
2543	57,052	54,748	26,216
2544	57,070	56,848	23,995

ที่มา : ศูนย์สารสนเทศการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

รัฐบาลจึงได้หาแนวทางแก้ไข โดยหันมาเน้นการส่งเสริมให้เกษตรกรมีข้าวพันธุ์ดีเพื่อเพาะปลูกอย่างทั่วถึง ช่วยให้มีการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาใช้ในการผลิต จัดหาน้ำให้เพียงพอ กับความต้องการของเกษตรกร ให้ความรู้ในเรื่องการใช้ปุ๋ยและยากำจัดศัตรูพืชในอัตราส่วนที่เหมาะสม โดยเฉพาะการปรับเปลี่ยนมาปลูกข้าวพันธุ์ดี พันธุ์ข้าวของไทยที่ปลูกอยู่ในปัจจุบันเกือบร้อยละ 60 เป็นข้าวคุณภาพปานกลางและคุณภาพต่ำ ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าข้าวนาปรังที่ปลูกทั้งหมดนั้น เป็นข้าวคุณภาพปานกลางและคุณภาพต่ำทั้งหมด และเมื่อถึงฤดูกาลที่ข้าวนาปรังออกสู่ตลาดก็จะมีปัญหาราคาข้าวตกต่ำ สำหรับการปลูกข้าวหอมมะลิมีเพียงร้อยละ 30 ของพื้นที่ปลูกข้าวทั้งประเทศเท่านั้น โดยเกือบร้อยละ 80 ของพื้นที่ปลูกข้าวหอมมะลินี้อยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเป็นที่น่าสังเกตว่าเขตพื้นที่ภาคกลางซึ่งเป็นแหล่งปลูกข้าวใหญ่ที่สุดของประเทศนั้นมีการ

ปลูกข้าวหอมมะลิเพียงร้อยละ 10 ของพื้นที่ปลูกข้าวหอมมะลิทั้งหมด³ เนื่องจากข้าวหอมมะลิที่ปลูกในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีคุณภาพดีกว่า อันเป็นผลมาจากสภาพของดินและภูมิอากาศที่เอื้ออำนวย

การแก้ปัญหาในส่วนนี้ของรัฐบาลก็คือ กำหนดนโยบายในการที่จะลดปริมาณผลผลิตข้าวคุณภาพปานกลางและคุณภาพต่ำซึ่งมีปัญหาในการส่งออก และหันไปเพิ่มปริมาณการผลิตข้าวคุณภาพดีโดยเฉพาะข้าวหอมมะลิ เนื่องจากเมื่อพิจารณาแล้วไทยไม่มีทางที่จะแข่งขันในการส่งออกข้าวคุณภาพปานกลางและคุณภาพต่ำได้ในตลาดโลก ดังนั้นรัฐบาลได้วางแนวทางดังนี้ โดยทางรัฐบาลมีการทำแผนที่รวมทั้งประเทศว่าในแต่ละภาคจะสามารถปรับเปลี่ยนจากข้าวคุณภาพปานกลางและคุณภาพต่ำไปเป็นข้าวหอมมะลิได้มากน้อยเพียงใด และต้องใช้งบประมาณมากน้อยเพียงใด ในระหว่างการปรับตัว ให้ชวนาหันมาเลือกที่จะปลูกข้าวหอมมะลิแทนการปลูกข้าวคุณภาพปานกลางและคุณภาพต่ำ โดยเฉพาะภาคกลางที่คาดว่าจะสามารถปลูกข้าวหอมมะลิได้อย่างมีคุณภาพเท่ากับในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเมื่อปลูกแล้วต้นทุนการปลูกจะต้องไม่สูงและสามารถแข่งขันในตลาดการส่งออกได้

ในส่วนข้าวคุณภาพปานกลางและคุณภาพต่ำที่ไม่สามารถแข่งขันในตลาดข้าวโลกได้เนื่องจากปัญหาของต้นทุนที่สูงและอัตราผลผลิตต่อไร่ค่อนข้างต่ำนั้น จึงมีการหาทางแก้ปัญหาดังกล่าวโดยเร่งส่งเสริมการผลิตผลิตภัณฑ์ข้าว เช่น แป้งข้าว เส้นหมี่เส้นก๋วยเตี๋ยว ขนมปังกรอบ แผ่นแป้ง เป็นต้น ในปัจจุบันการส่งออกผลิตภัณฑ์ข้าวของไทยมีแนวโน้มเข้มแข็งเนื่องจากมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการผลิตทำให้ประเทศคู่แข่งยังไม่สามารถจะทำได้ดีเท่าและพยายามควบคุมการปลูกข้าวกลุ่มนี้ให้สอดคล้องกับตลาดด้วย⁴

จังหวัดกำแพงเพชรอยู่ในภาคเหนือตอนล่างก็เป็นหนึ่งในเป้าหมายของรัฐบาลในการที่จะเพิ่มปริมาณการปลูกข้าวหอมมะลิให้มากขึ้นและอำเภอขามเฒ่าวรราชบุรีซึ่งเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดกำแพงเพชรที่ประชากรประมาณร้อยละ 90 ประกอบอาชีพเกษตร โดยมีทั้งการทำนา ทำไร่ ทำสวน และการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งมีพื้นที่ทั้งหมด 730,767 ไร่ โดยทำการเกษตรถึง 655,978 ไร่ ส่วนใหญ่จะทำพืชสวนและทำนา เท่ากับ 367,671 ไร่ และ 251,012 ไร่ ตามลำดับ(ตารางที่ 1.4)

³ เรื่องเดียวกัน

⁴ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, กองวิชาการ ฝ้ายนโยบายและแผน, "ข้าววันนี้", วารสารวิชาการ

ตารางที่ 1.4 แสดงพื้นที่การปลูกข้าวพันธุ์ต่างๆ ในอำเภอขามเฒ่าบุรี จังหวัดกำแพงเพชร
ปี 2544

พันธุ์ข้าว	พื้นที่ปลูกข้าว(ไร่)	ร้อยละ
1. พันธุ์สุวรรณบุรี	181,858	72.45
2. พันธุ์หอมมะลิ	25,478	10.15
3. อื่นๆ เช่น ชัยนาท กข.15 กข. 1	43,676	17.40
รวม	251,012	100.00

ที่มา : ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาสถกบาตร จังหวัดกำแพงเพชร

ในอำเภอขามเฒ่าบุรีประกอบไปด้วย 11 ตำบลและในแต่ละตำบลส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการเกษตรเป็นหลัก โดยเฉพาะตำบลไค้่งไผ่ มีมากที่สุด รองมาก็ตำบล เกาะตาล และวังชะพูล ตามลำดับ (ตารางที่ 1.5)

ตารางที่ 1.5 แสดงพื้นที่ในการปลูกข้าวเป็นรายตำบลของอำเภอขามเฒ่าบุรีจังหวัดกำแพงเพชร
ปี 2544

ตำบล	พื้นที่การปลูกข้าว(ไร่)
แสนตอ	24,589
เกาะตาล	31,743
คอนแดง	24,344
สถกบาตร	18,582
ไค้่งไผ่	39,186
วังหามแห	13,090
วังชะพูล	28,116
บ่อดำ	24,720
ปางมะค่า	17,000
ป่าพุทธร	18,220
ยางสูง	11,422
รวม	251,012

ที่มา : ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาสถกบาตร จังหวัดกำแพงเพชร

ดังนั้นเพื่อเป็นการสนองต่อนโยบายของรัฐบาลในการศึกษาและส่งเสริมการปลูกข้าวคุณภาพดี โดยเฉพาะพันธุ์ข้าวหอมมะลิทดแทนข้าวคุณภาพปานกลางและคุณภาพต่ำในภาคกลางและภาคเหนือ ผู้ศึกษา จึงได้มีความสนใจในการศึกษาเปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนระหว่างการปลูกข้าวหอมมะลิกับข้าวสุพรรณบุรีในอำเภอขามเฒ่าลักษ์บุรี จังหวัดกำแพงเพชร โดยวิธีการศึกษาใช้วิธีการสำรวจถึงต้นทุนและผลตอบแทนและปัญหาที่เกษตรกร ได้จากการปลูกข้าวหอมมะลิและข้าวสุพรรณบุรี ในอำเภอขามเฒ่าลักษ์บุรี จังหวัดกำแพงเพชร

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการเปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนของการปลูกข้าวหอมมะลิกับข้าวสุพรรณบุรีในอำเภอขามเฒ่าลักษ์บุรี จังหวัดกำแพงเพชร
2. เพื่อศึกษาถึงปัญหาในการปลูกข้าวหอมมะลิและข้าวสุพรรณบุรีในอำเภอขามเฒ่าลักษ์บุรี จังหวัดกำแพงเพชร

นิยามศัพท์

ข้าวหอมมะลิ หมายถึง ข้าวที่ปลูกเพื่อใช้เป็นข้าวหอมมะลิ คือ ข้าวขาวดอกมะลิ 105 โดยเป็นข้าวที่มีอมิโลสประมาณร้อยละ 12-18 ทำให้เป็นข้าวที่ลักษณะร่วน มีความนุ่มและมีกลิ่นหอม

ข้าวสุพรรณบุรี⁶ หมายถึง ข้าวที่ปลูกเพื่อใช้เป็นข้าวสุพรรณบุรี คือข้าวสุพรรณบุรี 1 โดยเป็นการผสมพันธุ์ระหว่างข้าวพันธุ์ผสมชั่วที่ 1 ของคู่ผสม SPR84177-8-2-2-1 และ SPR85091-13-1-1-4 (แม่) กับพันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 (พ่อ) ที่สถานีทดลองข้าวสุพรรณบุรี

ต้นทุน⁷ หมายถึง ต้นทุนทั้งสิ้นที่ใช้ในการลงทุนปลูกข้าวหอมมะลิ โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ต้นทุนคงที่และต้นทุนผันแปร

ต้นทุนคงที่ หมายถึง ต้นทุนที่มีพฤติกรรมคงที่หรือต้นทุนที่มีได้เปลี่ยนแปลงไปตามระดับของการผลิตในช่วงของการผลิต

ต้นทุนผันแปร หมายถึง ต้นทุนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสัดส่วนของการเปลี่ยนแปลงในระดับของกิจกรรมหรือปริมาณการผลิต ซึ่งค่าใช้จ่ายในการผลิตอันเกิดจากการใช้ปัจจัยผันแปรซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามปริมาณการผลิต

⁵ อัมมาร สยามวาลาและวิโรจน์ ณ ระนอง. ประมวลความรู้เรื่องข้าว. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. กรุงเทพฯ, 2531 : หน้า 172-180

⁶ ศูนย์วิจัยข้าวปทุมธานี. ข้าวสุพรรณบุรี. กรุงเทพฯ : หน้า 2

⁷ สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์. การบัญชีต้นทุน 1. กรุงเทพมหานคร:หน้าที่ 14-38

ผลตอบแทน หมายถึง รายได้ที่ได้รับจากการเก็บเกี่ยวหลังหักต้นทุนทั้งหมดแล้วหรือกำไร (ขาดทุน)

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. ทำให้ทราบถึงต้นทุนและผลตอบแทนของการลงทุนปลูกข้าวหอมมะลิและข้าวสุพรรณบุรี
2. ทำให้ทราบปัญหาต่างๆในการทำการปลูกข้าวหอมมะลิและข้าวสุพรรณบุรี เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงและแก้ไขต่อไปในอนาคต
3. เพื่อเป็นแนวทางสำหรับเกษตรกรและผู้สนใจลงทุน ใช้เป็นข้อมูลเพื่อการตัดสินใจในการลงทุนปลูกข้าวหอมมะลิในอนาคต และสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนำข้อมูลที่ได้ไปวางแผนพัฒนาหรือประยุกต์ในการส่งเสริมเกษตรกรให้หันมาปลูกข้าวหอมมะลิมากขึ้น เพื่อสนองต่อนโยบายทางการเกษตรของรัฐบาล